

Abstrakt

Tato disertační práce se soustředí na dílo Williama Faulknera ve vztahu ke konceptu mysli, jak jej pojímá druhá vlna kognitivních věd. Toto pojetí radikálně zpochybňuje předchozí koncepce, jako jsou karteziánský dualismus a fyzikalismus, který ztotožňuje mysl s mozkem a oproti nim předkládá lidskou mysl jako ztělesněnou, zakotvenou v prostředí, rozšířenou za hranice těla, uskutečňovanou v dané situaci a kulturní, a to jako produkt i producent kultury.¹ Takováto vize mění krajinu fenoménů, které spadají pod označení „mysl“, a má implikace i pro studium mysli v literatuře. Literatura a narativní umění představují bohatý zdroj poznatků o lidské mysli a jsou zde pojímány jako autonomní diskurs o lidské kognici, aniž by nutně vyhledávaly potvrzení ze strany přírodních věd. Jelikož jde o novou disciplínu v kontextu přístupů k dílu Williama Faulknera, zabývám se kognitivní literární vědou a jejím vztahem ke kognitivním vědám i k tradičnější literární vědě, přičemž argumentuji pro kognitivní přístup k literatuře, který se řídí charakteristickými metodami, cíli a předmětem studia této disciplíny.

Faulkner ve svých dílech narativně představuje lidské poznání jako nejen ztělesněné, ale i přesahující hranice lebky, formované přírodní i společenskou sférou, lidstvem jako celkem i specifiky jižanského prostředí. Faulkner se řadí po bok ostatních modernistických spisovatelů tím, jak ukazuje sepětí mysli se světem, k jehož popisu současný diskurz kognitivních věd poskytuje nejvhodnější slovník. Rozebírám dva z jeho románů se zaměřením na konkrétní aspekty mysli, které figurují v těchto dílech. V románu *Když jsem umírala* Faulkner podrobně líčí fungování čtení mysli (teorie mysli), tj. procesy, díky nimž chápeme ostatní lidi jako bytosti s vlastní myslí a tím jim rozumíme. Do centra pozornosti staví zejména akty dívání a pozorování, přičemž ukazuje zásadní roli očí a pohledů v tomto procesu. Pozorování těl za účelem interpretace mysli v kombinaci s formou vyprávění prostřednictvím vnitřních monologů rozmanitých postav, které jsou ukazovány nejen „zevnitř“ jako vědomí, ale i „zvenčí“ jako těla, zdůrazňuje ztělesněnou povahu mysli. Tato kognitivní univerzálie se snoubí s vizuální význačností vládnoucího média té doby, němého filmu, a inscenuje jak němohru rodiny Bundrenových, tak vizuální zkoumání jako dominantní formu komunikace.

¹ Pro termíny „embodied mind“ a „extended mind“ přejímám termíny „ztělesněná mysl“ a „rozšířená mysl“ dle Jiří Šubrt, „O koncepci, která předznamenala teorii rozšířené mysli, a o jejím významu pro sociálněvědní teorii,“ *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* 51, no. 4 (2015): 697-708. Termín „enactivism“ Šubrt přejímá jako „enaktivismus“. Tento termín je v angličtině odvozen od slovesa „enact“ ve významu „uskutečnit“, proto zde používám pro frázi „enacted mind“ překlad „uskutečňovaná mysl“, který podtrhuje aktuální průběh kognitivních procesů v konkrétní situaci. Pro termín „embedded mind“ jsem jako vhodný překlad zvolil „zakotvená mysl“, který poukazuje na situovanost mysli v prostředí. Samotný výraz „situovaný“ jsem nepoužil, protože odpovídá anglickému termínu „situated cognition“.

Při četbě románu *Absolóné, Absolóné!* se zaměřuji na kognitivní rozšíření, které se v románu projevuje zejména spárováním vypravěčů a jejich posluchačů, kteří se účastní scén vyprávění, jež je přesahují. Rozšíření mysli za hranice těla je v románu konstituováno různými prostředky: vlastnostmi prostředí, jako je teplota, vůně nebo vizuální podněty; nepříznivými okolnostmi; interakčním, konverzačním aspektem zapojení do vyprávění a jazykem; pokrevním příbuzenstvím. Všechny tyto aspekty se spojují s láskou v případě Quentina Compsona a Shrevea MacCannona, dvou vypravěčů, kteří docílí sdílení svých myslí. Jejich setkání, vzhledem k jejich původu v Mississippi a Kanadě, na Harvardově univerzitě se promítá do symbolického sblížení Severu a Jihu USA.

Faulknerovo pojetí lidské mysli se v jeho dílech promítá jak do roviny příběhu (*story*), tak do roviny diskurzu (*discourse*) vyprávění. Aspekty, jako jsou reprezentace vědomí, vložené roviny vyprávění, multiperspektivita a multitemporalita, dodávají vyprávění komplexnost, která odpovídá komplexnosti lidské mysli a zároveň odráží její aspekty. Výsledná „inteligentní“ vyprávění ukazují, že Faulkner naplňuje potenciál románu zobrazováním lidského duševního života s intenzitou sobě vlastní. Není náhodou, že hlavní hrdinové obou románů, na něž se zde zaměřuji, Darl Bundren a Quentin Compson, propadají šílenství ve snaze pochopit smysl světa, ve kterém žijí, prostřednictvím radikální kognitivní extenze. I v jejich duševní dezintegraci, vyvolané náporom moderní společnosti i specifiky jejich jižanského dědictví, Faulkner zobrazuje mysl jako něco víc než jen záležitost biologie.